

HALL CAINE

IKKUIINEN
KAUPUNKI

OSA 1

 SAGA
EGMONT

A man with a full dark beard and a black top hat is shown in profile, looking towards the left. He is holding a dark pipe in his right hand. The background is a dramatic sky with blue and white clouds. Below the man, a detailed aerial view of a city, likely Rome, is visible, showing a long straight street lined with buildings and a large circular structure in the foreground.

HALL CAINE

IKUINEN
KAUPUNKI

OSA 1

 SAGA
EGMONT

Hall Caine

Ikuinen kaupunki
Osa 1

SAGA Egmont

Ikuinen kaupunki - osa 1

Original title

The Eternal City

Cover image: Shutterstock

Copyright © 2020 SAGA Egmont

All rights reserved

ISBN: 9788726311891

1. e-book edition, 2020

Format: EPUB 2.0

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means without the prior written permission of the publisher, nor, be otherwise circulated in any form of binding or cover other than in which it is published and without a similar condition being imposed on the subsequent purchaser.

SAGA Egmont www.saga-books.com - a part of Egmont,
www.egmont.com

„Hän oli odottanut sitä kaupunkia, jolla perustus oli, jonka rakentaja ja luoja on Jumala.“

Prologi.

I.

Hän oli tuskin sopiva esiintymään elämän suuressa näyttelyssä. Kymmen- tai kaksitoistavuotinen poika tahraisessa puvussa, pieni positiivin pahainen heitettyinä toisen olan yli ja kainalossa puinen häkki, jossa oli valkoinen orava. Oli joulukuun ilta Lontoossa, ja etelämaisella poikasella ei ollut muuta suojaa pohjan kylmää vastaan kuin lyhyt samettitakki, punaiset liivit ja polvihousut. Hän oli menossa kotiin vietettyään pitkän päivän Chelseassa, ja aavistaen, että hänen ulkomuotonsa oli hieman omituinen ja hänen toimensa ehkei niin vallan laillinen, hän sukeltautui sivukaduille, välttääkseen Lontoon poikien naurua ja poliisien huomiota.

Tullessaan italialaiseen kaupunginosaan Sohossa hän seisautui erään puodin ovelle katsoakseen mitä kello oli. Se oli kahdeksan. Hänen piti odottaa vielä kokonainen tunti, ennenkuin hän sai mennä katon alle. Tuo oli leipuripuoti, ja ikkuna oli täynnä kakkuja ja sokerileivoksia.

Katukäytävässä olevan rautaristikon läpi kohosi lämmin henkäys leivinuunista kellarikerroksessa, ja sieltä hohti valkean punainen hehku ja kuului pitkien leipälapioiden viikatteen äänen tapainen sisahdus. Poika puristi oravan kainaloonsa, koetteli taskujaan, veti esiin muutamia kuparirahoja ja luki ne. Niitä oli yhdeksän penceä.

Yhdeksän penceä juuri hänen täytyi kantaa kotiin joka ilta, eikä siinä ollut puolta pennyäkään yli. Sen hän tiesi kyllä vallan hyvin jo ennen laskemistaan, mutta nälkä oli

houkutellut häntä koettamaan, eikö hän ehkä ollut erehtynyt laskussaan.

Ilma lämpeni hiukan ja alkoi sataa lunta. Ensin se oli hienoa vihmomista, joka synnytti lumisumua ja tarttui kiinni joka paikkaan. Liike väheni nopeasti, ja kaikki esineet näyttivät suurilta paksussa ilmassa. Poika kulki ilman päämäärää pitkin katuja, odottaen kello yhdeksää. Kun hän otaksui tuon määräjajan olevan jokseenkin käsissä, huomasi hän eksyneensä oikealta tieltä. Hän avasi silmänsä selki selälleen ja tuijotti taloja, puoteja ja kylttejä, mutta kaikki näytti vieraalta.

Lunta satoi satamistaan, ja nyt sitä putoili suurina hiutaleina. Poika pyyhkäisi ne kasvoiltaan, mutta seuraavassa silmänräpäyksessä ne sokaisivat hänet taas. Ne harvat henkilöt, jotka vielä kulkivat kaduilla, häämöttivät esiin pimeydestä, mutta katosivat taas heti, aivan kuin jättiläisvarjot. Hän koetti kysellä tietä, mutta ei kukaan ennättänyt seisahtua kuuntelemaan häntä. Eräs mies, joka juuri sulki ikkunaluukkujaan, huusi vastaukseksi jotain, joka hälveni, niinkuin kaikki ääni hälvenee lumipyryssä.

Poika saapui suurelle porttikäytävälle, jossa oli neljä pilaria, ja astui sinne levähtämään ja miettimään. Pitkät tunnelit savuavia valkeita, jotka hävisivät katujen alapäihin, eivät olleet enää näkyvissä. Siitä hän tiesi nyt olevansa jossakin skväärillä. Se oli kaikei Sohon skvääri, mutta hän ei aavistanut, oliko hän sen itä- vai eteläosassa, eikä siis tietänyt, minne päin hänen piti kääntyä. Suuri hiljaisuus oli levinnyt kaikkialle, ja ajurien hevosten päristeleminen oli ainoa ääni, joka kuului kolkossa ilmassa.

Häntä paleli kovasti. Lumi oli tunkenut hänen kenkiinsä ja karkeiden sukien reijistä sisään. Hänen liivissään ei ollut nappeja, ja hän tunsi, että hänen paitansa oli märkä. Hän koetti poistaa lunta polkemalla maahan, mutta se

tarttui siitä huolimatta hänen samettihousuihinsa. Hänen kohmettuneet kätensä tuskin saattoivat pidellä häkkiä, joka sekini oli täynnä lunta. Oven yläpuolella olevasta puoliympyrän muotoisesta ikkunasta tulevan valon välähtäessä hän katsoi oravaansa. Pikku eläin värisi surkeasti jäisellä vuoteellaan, ja poika otti sen ulos, puhalsi siihen lämmittääkseen sitä ja kätkei sen sitten poveensa. Lapsen naurava ja lauleleva ääni kuului talon sisästä oven ja seinän hiljentämänä. Ovi-ikkunasta tulevan valovirran halki hän ei voinut nähdä muuta kuin valkoisia lumihiutaleita, jotka putoilivat alas väsyneesti.

Poikasta alkoi raukaista, ja hän istahti pilarin juureen. Hetkisen kuluttua kävi kylmä värähdys hänen selkärunkansa yli, mutta sitten hän lämpeni ja häntä alkoi nukuttaa. Kirkonkello löi yhdeksän, ja poika kavahti ylös syyllisyystunnon iskemänä, mutta hänen jäsenensä olivat jäykät, ja hän vaipui taas alas, puhalteli pari kolme henkäystä povessaan olevalle oravalle ja vaipui horrokseen. Juuri silloin hän luuli näkevänsä sen suuren, kolkon talon, jossa tuskin oli ollenkaan huonekaluja ja jossa hän asui kolmenneljäkymmenen toisen pojan kanssa. He astuivat sisään positiiveineen ja muine soittokoneineen, laskivat kuparirahansa eräälle miehelle, jolla oli leikatut viikset ja joka puhalteli savupilviä pitkästä, mustasta, ruokoon kiinnitetystä sikarista. Sitten istuutuivat kaikki pojat paikoilleen syömään makaronia ja juustoa. Mies ei ollut hyvällä tuulella tänä iltana, ja hän ärjyi muutamille, jotka tulivat myöhään, ja toisille, jotka jakoivat iltasensa povessaan olevien oravien kanssa tai olkapäillään istuvien punatakkisten ja punalakkisten apinain kanssa. Poika oli nyt aivan tiedoton, ja lapsi talon sisäpuolella lauleli aivan kuin hänen pikku sydämensä olisi ollut laululintusten häkkinä.

Kun kello löi yhdeksän, läksi luokka italialaisia poikia kouluhuoneestaan Old Crompton Streetillä kotiin, ja opettaja virkkoi katsahtaen ulos ikkunasta:

»Sillä aikaa kun olemme puhuneet tuosta suuresta tiestä omaan maahan, on lumimyrsky raivonnut niin, että meillä on täysi työ löytää tie kotiin.»

Pojat nauroivat vastaukseksi ja huusivat: »Hyvää yötä, tohtori!»

»Hyvää yötä, pojat! Jumalan haltuun», sanoi opettaja.

Hän oli vanhanpuoleinen, jalo-otsainen, pitkäpartainen mies. Hänen surumielisiä kasvojaan elähytti hieno hymy, hänen äänensä oli lempeä, käytös miellyttävä. Kun pojat olivat menneet, heitti hän olkapäilleen mustan, punaisella sisustetun päällystakin ja seurasi heitä kadulle.

Hän ei ollut astunut pitkälle lumisateessa, ennenkuin hän huomasi, että hänen leikilliset sanansa olivat aivan tosia.

»Onpa tässä työtä», arveli hän itsekseen, »ei ole kuin pari askelta mentävää, ja kumminkin on vaikea löytää.»

Vihdoinkin hän löysi oikean kadunkulman, ja saavuttuaan oman asuntonsa porttikäytävään Soho Squaren varrella hän melkein astui pienen mustan- ja valkoisenkirjavan mytyn päälle, joka makasi mykkyrässä pilarin juurella.

»Poika», ajatteli tohtori, »joka makaa ulkona tällaisena yönä! Tuo on väärin!» Ja hän pudisteli poikaa herättääkseen hänet.

Poika ei vastannut, vaan alkoi mutista uneliaasti: »Elkää lyökö minua herra. Lumi siihen oli syynä. En tule enää milloinkaan liian myöhään. Yhdeksän penceä, herra, ja Jinnyä palelee niin kovasti.»

Mies seisahtui hetkeksi, mutta kääntyi sitten oveen ja soitti kiivaasti.

II.

Puoli tuntia myöhemmin pikku soittoniekka makasi sohvalla tohtorin iloisessa vastaanottohuoneessa, jossa paloi valkea uunissa ja lampun valoa himmensi pehmeä varjostin. Hän oli vielä tiedoton, mutta hänen märät vaatteensa oli riisuttu pois ja hän oli kääritty villaisiin vaippoihin. Tohtori istui pojan vieressä ja kostutti hänen huuliaan konjakilla, samalla kuin hellä, pyhimyksen näköinen nainen oli polvillaan alapäässä ja hieroi pojan pieniä jalkoja. Vähän ajan kuluttua huomattiin silmäluomien ja suun hiukan värähtelevän.

»Hän herää tuntoihinsa, äiti», sanoi tohtori.

»Vihdoinkin», sanoi hänen vaimonsa.

»Pikku kansalaisraukkani. Taaskin yksi noiden miesten uhreista, noiden miesten, jotka elävät meidän italialaisten poikiemme orjuudesta! Konnat! He kulkevat ristiin rastiin kylissä ja taloissa, viettelevät vanhempia parin kolmen punnan lupauksilla eroamaan pojistaan, valehtelevat jostakin oppilaspaikasta välttääkseen lakia, kuljettavat sitten noita pieniä orpo raukkoja Englantiin kuin nautakarjaa ja asettavat heidät asumaan noihin kurjiin kasarmeihin sekä antavat heille jonkun positiivin tai muun soittokoneen ynnä marakatin, oravan tai häkillisen valkoisia hiiriä. Ja sitten ajetaan lapset kadulle kerjäämään tai nälkään kuolemaan.»

»Pikku poika raukka.»

»Sydämeni värisee, kun ajattelen heidän kärsimyksiään, ja sitä enemmän vielä kun muistan, että nuo konnatkin ovat oman armaan Italiani lapsia.»

»Mitähän Jumala tekee sellaisille ihmisille tulevassa elämässä?»

»Ainakaan hän ei näy tekevän mitään heille *tässä* elämässä, äiti, ja se on kyllin pätevä syy, miksi meidän pitäisi koettaa tehdä jotain. Jos Englannissa on olemassa

laki, joka suojelee viattomia ja rankaisee rikoksellisia, koetan saada ainakin muutamia noista konnista oikeuden käsiin.»

Poika äänsi ja avasi silmänsä — suuret avuttomat lapsen silmät, pikimustat ja pitkien mustien ripsien varjostamat. Hän katsoi tulta, lamppua, mattoa, peitteitä, molempia henkilöitä vuoteen ääressä, ja tukahdutetulla huudahduksella hän kohottautui ylös, aivan kuin paetakseen.

»Carino!» sanoi tohtori hyväillen pojan kiharoita, »makaa vielä hetkinen.»

Ääni oli kuin hyväily, ja poika vaipui takaisin. Mutta äkkiä hän nousi taas ja katseli ympäri huonetta aivan kuin hakien jotain. Hyvä rouva ymmärsi hänet heti ja otti tuolilta, jossa pojan vaatteet olivat, pienen valkoisen oravan. Se oli kylmässä paleltunut aivan jäykäksi ja makasi nyt kuolleen, mutta poika tarttui siihen lujasti ja suuteli sitä intohimoisesti kyynelten vierieessä suurina pisaroina hänen poskilleen.

»Carino!» sanoi tohtori taas ja otti kuolleen oravan pois pojalta, joka hetkisen kuluttua taas makasi tyynenä ja rauhallisena.

»Italiano — si?»

»Si, Signore.»

»Mistä maakunnasta?»

»Campagna Romanasta, Signore.»

»Mistä hän sanoo olevansa, tohtori?»

»Maaseudulta Rooman ympäristöstä. Ja nyt sinä asut Maccarin luona Greek Streetillä, eikö niin?»

»Niin, herra!»

»Kuinka kauan olet ollut Englannissa? Vuodenko — kaksiko vuotta?»

»Kaksi ja puoli vuotta.»

»Entä nimesi, poikaseni?»

»Davido Leone.»

»Kaunis nimi, carino! Davido Le—o—ne», toisti tohtori silitellen kiharaa tukkaa.»

»Kaunis poika myöskin. Mitä aiot tehdä hänelle, tohtori?»

»Pidän hänet täällä ainakin tänä iltana, ja huomenna saamme nähdä, eikö mikään laitos vastaanottaisi häntä. Davido Leone! Missähän minä olen kuullut nimen ennen? Oliko isäsi maanviljelijä?»

»Ei ole minulla isää», sanoi poika.

»Carino! Mutta äitisi on elossa, eikö niin?»

»Ei minulla ole äitiä.»

»Caro mio! Caro mio! Ei sinun tarvitse mennä huomenna mihinkään armeliaisuuslaitokseen, poikaseni», sanoi tohtori, ja sitten peili kirkastui äkkiä, aivan kuin aurinko olisi loistanut siihen.

»Kuule isä!»

Kaksi pientä jalkaa polki lattiaan yläkerrassa.

»Lapsi ei ole mennyt levolle vielä. Hän ei tahdo ruveta nukkumaan, ennenkuin hän on nähnyt pojan, ja minun piti luvata, että hän saa tulla alas kohta.»

»Anna hänen tulla alas nyt», sanoi tohtori.

Poika joi juuri lihalientä, kun ovi avautui, ja aivan kuin kimmeltelevä suihku, joka kohtaa auringonpaisteessa, hyppeli sisään pieni kolmenvuotias tyttönen, jolla oli tummansiniset silmät, kellertävä iho ja kiiltävä musta tukka. Hän veti laahustimena jälessään valkoista pitkää yöpukuaan, astui tuon tuostakin sen etumukselle ja kantoi kainalossaan kissaa niskasta, niin että sen ruumis roikkui alhaalla ja takajalat potkivat minkä ennättivät.

Mutta astuttuaan sisään noin rohkeasti pikku neitonen äkkiä seisahtui nähdessään pojan ja piiloutuen tohtorin selän taakse alkoi heiluttaa hänen takkinsa liepeitä ja kurkistella salaa ja ääneti poikaa.

»Millaisia hullunkurisia olentoja ne lapset ovat», sanoi äiti. »Joku näkyy kertoneen hänelle, että hän kerran ehkä saa veljen, ja kun hoitaja sanoi äsken Susannalle: 'Tohtori on tuonut pojan mukanaan tänne nyt illalla', ei mikään ollut pienoisesta sen varmempaa kuin että tuo nyt oli se luvattu veli, ja nyt — — — Roma, sinä pikku hupakko, miksi et sano mitään poika paralle, joka melkein paleltui kuoliaaksi lumessa.»

Mutta Roman etsiskelevät sormet olivat vajonneet syvälle isän taskuihin hakemaan sokerileivoksia, jotka näyttivät kasvavan siellä. Hän löysi kaksi sokerileivosta nyt, ja se rohkaisi häntä tekemään pikku kokeen. Hän lähenteli varovasti sohvaa, yhä vielä pidellen kiinni tohtorin takin liepeistä, aivan kuin venonen, joka riippuu kiinni ankkurissaan, ja sitten hän työnsi toisen sokerileivoksen lattialle pojan viereen. Poika hymyili ja nosti sen lattialta, ja koska tämä kai oli pienen Eevan tyttären mielestä tarpeeksi suuri myöntäväisyyden osoitus pojan puolelta, hän jatkoi lähestymistään.

»Onto tuo poita?»

Poika hymyili myönnytykseksi.

»Onto tuo Roman veli?»

Pojan hymy heikkeni.

»Ratastaato poita Romaa?»

Pikku pojan katse kohosi nopeasti.

Kyyneliä kertyi pojan silmiin, kun tohtori silitellen taas tummia kiharoita sanoi:

»Sinulla on itselläsi pikku sisko kaukana Campagna Romanassa, eikö niin?»

»Ei herra.»

»Ehkäpä veli?»

»Minulla... minulla ei ole ketään», sanoi poika, ja viimeinen sana loppui nyhkytykseen.

»Sinun ei tarvitse mennä mihinkään armeliaisuuslaitokseen ollenkaan, Davido», sanoi tohtori hiljaa.

»Tohtori Roselli!» huudahti hänen vaimonsa, mutta tohtorin kasvoissa oli jotain, joka vaikutti häneen heti, ja hän ei virkkanut sen enempää.

»Nyt on jo makuuaika, tyttöseni».

Mutta tytöllä oli monta estelemissyötä. Sokerileivokset ja kissa ja poikaveli olivat täällä, ja paitsi sitä oli iltarukouskin vielä luettava.

»Lue se sitten, sydänkäpyseni», sanoi äiti, ja kissa kainalossa sekä sokerileivos kädessä pikku tyttö laskeutui polvilleen tuleen päin, mutta vilkuili kumminkin tuon tuostakin puoleksi sulkeutuneilla silmillään sohvaan päin sekä asetti avuttomat kätösensä ristiin ja alkoi:

»Isä meidän, jota olet taivaassa, pyhitetty oltoon nimesi — — — Iantaittisesti, amen.»

Tunnin kuluttua talo Soho Squaren varrella oli aivan hiljainen. Tohtorin työhuoneessa väännettiin lampun valo pieneksi, kissa haukotteli tulen ääressä, ja tohtori istui tuolilla katsellen hiipuvaa hiillosta ja kuunnellen pojan tasaista hengitystä takanaan. Se hiljeni vähitellen aivan kuin kellon heiluri, joka on seisahtumaisillaan, ja muuttui viattoman unen äännettömäksi hengittämiseksi. Sitten kunnan tohtori nousi ja katseli pientä päätä tyynyllä.

Nuo kasvot olivat kauniit, vaikka silmät olivat suljetutkin. Ne olivat sitä tyyppiä, jota suuret taiteilijat mielellään maalaavat pyhimyksilleen ja enkeleilleen — suloiset, hennot, viisaat ja mieltävät. Mistä hän tuli, tuo poikanen? Campagna Romanasta, kurjuuden, lian, taudin ja kuoleman pesästä.

Tohtori ajatteli omaa pikku tyttöään, jonka elämä oli ollut yksi ainoa pitkä lupapäivä, ja poikaa, jonka elämä oli ollut loppumatonta raatamista.

»Kukapa tietää, vaikka elämän kovissa vaihteluissa pikku Romammekin kohtalo... Mutta Jumala siitä varjelkoon!»

Poika liikahti unessaan ja naurahti unelman naurua, joka on kuin tuulen hyminä kesäisessä heinikossa, ja se katkaisi tuskallisten mietelmien jakson.

»Pikku poika parka, hän on unohtanut kaikki huolensa.»

Ehkä hän oli taas aurinkoisessa Italiassa viinitarhojen ja appelsiinipuiden ja kukkien seassa, juosten avojaloin toisten lasten parissa hohtavan valkoisella tiellä!... Ehkä hänen äitinsä taivaassa rukoili sydämestään Pyhää Neitsyttä suojelemaan hänen isätöntä lemmikkiään, joka oli heitetty maailman jalkoihin!

»Oi lasten valitusta, lasten valitusta! Noitten pienten, avuttomien, viattomien yhteiskunnan uhrien! Koko maailman halki heidän valituksensa kohoaa taivaaseen, ja voi sitä kansaa, voi sitä hallitusta, joka ei ota sitä kuullakseen!»

Tuo ajatus oli se avain, joka avasi hänen syvimpien, pyhimpien muistojensa kammion. Ei kukaan tässä hänen uudessa vapaassa isänmaassaan, ei edes tuo pyhimys, joka oli hänen vaimonsa, ollut koskaan vielä sitä avannut. Palatsi Roomassa — hän itse, nuorena, kiihkeänä, innokkaana, hehkuen rakkautta isänmaahansa ja halua uhrautua sen edestä — isä, ylpeä, vallanhimoinen, ankara prinssi paavin hovissa — paavi koettaen turhaan aikaansaada sovintoa heidän välilleen — panna — köyhyys — pimeys ja maanpako — Englanti — uusi nimi — uusi ammatti — elämä kansan kesken — vapaus! Sitten naiminen hyvän englantilaisen naisen kanssa, joka oli melkein yhtä yksin kuin hänkin, ja viimeksi aivan kuin enkelin henkäys Bethesdan lammikkoon, pikku Roman, heidän lapsensa syntyminen. — Roma hänen sydämensä parantaja — Roma, saman niminen kuin se kaupunki, jota hänen sielunsa ihaili!

Äänet kadulla keskeyttivät hänen ajatustensa juoksun, ja hän työnsi uudinta syrjään sekä katsoi ulos. Lumi oli laannut satamasta ja kuu paistoi. Lehdettömät puut loivat hienoja mustia varjoja valkoiselle maalle, ja vastaisessa kadunnurkassa palava keltainen lyhty valaisi poikajoukkoa, joka lauloi joululaulua:

»Kun paimenet laumaansa paimentivat
kaukana laitumella,
enkelit taivaasta tulivat
kunnian hohtehella.»

Tohtori Roselli veti uutimen ikkunan eteen, sammutti lampun, kosketti huulillaan nukkuvan pojan otsaa ja meni levolle.

Ensimmäinen osa.

Pyhä Rooman valtakunta.

(Kaksikymmentä vuotta myöhemmin.)

I.

Oli vuosisadan viimeisen kuukauden viimeinen päivä. Bullassa, jossa julistettiin riemujuhla vietettäväksi, kutsui paavi uskolliset lapsensa Roomaan, ja he olivat kutsua noudattaneet kaikista maailman ääristä. He olivat tulleet tervehtimään uutta vuosisataa ja pyhittämään sitä komeilla juhlamenoilla koko maailman palaamiselle ainoan autuaaksitekevän kirkon helmaan, ja siksi väki nyt kokoontui suurelle Pyhän Pietarin torille.

Poliisit sanoivat, että muutamat olivat olleet siellä yötäkin. Aikaisen aamun sumussa heidän haamumaiset piirteensä näkyivät kuin varjojen meressä. Kun valo alkoi tunkea sumun läpi, saattoi ensin huomata vartalon, sitten kasvot epäselvien muotojen seassa. Campagnalta virtaavan kylmän ilman läpi saattoi kuulla kärryjen kovaa rätinää Rooman kivikaduilla, kun väki tulvaili tänne sivukatuja pitkin. Valkoiset sumupilvet alkoivat haihtua, ja hiljaa nousi idästä auringon suuri, punainen, uninen pallo. Sitten alkoi joltain näkymättömältä vuorelta kuulua kellon mahtava kajahtelevinen, ja hetkisen perästä sitä seurasi kaikkien Rooman kellojen komea helinä.

Koittava päivä valaisi kummallisen piirin. Tuolla kuumotti kuin vuoristojärvi, jonka aika oli murtautunut erilleen vuorista. Kummallakin puolen oli sileät, pyöreät seinät ja edessä jättiläisjäätikkö, josta kohosi kaksi huippua ja

pyöreä pallo taivasta kohti, ja äärettömän suuria vyörykiviä oli vierinyt alaspäin. Olit kuulevinasi vesien kohinan, vuorituulien hymistessä ja virtojen vyöryessä ja mahtavaan onkaloon.

Vihdoin nousi lyijynharmaa valo, ja jäätikkö näyttäytyi olevan Pyhän Pietarin suuri kirkko, pyöreät seinät Berninin kolonaadi, kaksi huippua molemmat kellotornit, vyörykivet kahdentoista apostolin patsaat miekat kädessä, obeliskit kirjoituksineen ja suihkukaivot vesisuihkuineen. Ja vesien kohina oli tuon äärettömän ihmisjoukon humu, joka jo oli kokoontunut torille.

Aurinko loi ensimmäisen säteensä kirkon kultaiseen ristiin ja se kimmelteli kuin Chamounix'in äärimäiset huiput auringon noustessa, ja sitten levisi laaja valovirta pitkin sinistä kupoolia ja valkoisia seiniä ja yli pyöreän ihmismeren alhaalla.

Laaja purje varjosti kirkon parvekettä, ja porttikäytävää koristivat punaiset ja kultaiset verhot suojaen suurta kokoelmaa, jossa oli paavien erilaatuisia vaakunoita. Isojen portaiden päässä, jonne oli ripotettu hiekkaa ja puksipuun oksia, oli avonainen paikka, jota vartioi jalkaväkijoukko.

Kaksi riviä sotaväkeä kulki torin poikki alhaalla. Toinen asettui puoliympyrän muotoisesti pronssiportista kolonaadin alla oikeanpuolisen holvin luo kellotapulilla vasemmalla. Tätä tietä piti paavien kulkueen tulla Vatikaanista Pietarin kirkkoon, ja siksi se pidettiin avoinna kuin kuivuneen virran uoma. Toinen sotilasrivi kulki torin poikki kadun yli kirkon edessä ja keskikäytävälle asti. Se oli kuin virta, joka joskus hiljalleen vyöryy, joskus syöksyy, mutta aina on kulussa.

Kun kello löi seitsemän, avautuivat ovet, ja ihmisvirta alkoi kohota ylös portaita ja kadota kirkkoon.

Ensin tulivat etäältä saapuneet toivioletkeläiset kirjavana, sekavana joukkueena. Tuolla tuli ruskeaihoisia,

synkkäkatseisia, isonaamaisia olentoja, puettuina lampaannahkoihin. Sitten seurasi vilkassilmäisiä napolilaisia naisia punaiset huivit päässä, korallinauhat kaulassa ja hopeaneuloja sinertävän mustassa tukassa. Ja sitten tuli joukko köyhiä miehiä punaisissa puseroissa ja vanhoja naisia mustissa kaavuissa ja harsohunnuissa. Jokaisen joukkueen johtajana kulki pappismies, joskus maalainen *monsignor* kantaen leveätä sinipunertavaa nauhaa mustan kaapunsa yli, mutta tavallisesti se oli vain vaatimaton pappi, harjaamaton parta ajamattomana, kulunut huopahattu sateen huuhtomana ja paksut kengät mudan likaamina.

Noin kello kahdeksan tuli useita rivejä miehiä ja poikia kantaen keltaisella silkillä ja kullalla kirjailtuja lippuja. Yhdessä rivissä oli ranskalainen työväen lähetystö, joka oli tullut osoittamaan hartauttaan pyhälle isälle ja ylistämään häntä kansanvaltaisuuden ja työväen paavina.

Kun kello löi yhdeksän, alkoi portaita nousevan virran poikki astua juhlapukuisia herrasmiehiä ja naisia, joilla oli pitkät mustat hunnut sekä hohtavia jalokiviä. Näiden lomassa tulivat kahdeksan- ja kymmenmiehisissä joukoissa tulevaisuuden papit, propagandan tutkijat punaisissa, sinisissä ja vihreissä yöissä, ja yhdellä joukolla oli punaiset kaavutkin, jotka viistivät maata kuin verivirta. Sitten seurasi pieni ryhmä nunnia, mustat hunnut peittämässä kasvoja. Ja vihdoin viimeisenä tulivat valtiolliset lähetystöt Vatikaanista, puettuina jos jonkinlaisiin loistaviin univormuihin ja hohtaen kunniamerkeistä.

Nyt oli jo ääretön tungos Pietarin kirkossa, mutta vielä suurempi oli kirjava joukko sen ulkopuolella. Ihmiset täyttivät nyt torin joka kohdalta paitsi niillä paikoilla, mistä mustat ja punaiset karabinieerit ja mustat sekä punaiset poliisimiehet, joko käyden tai ratsastaen pitivät ihmisiä etäällä mahdollisesti tapahtuvien tapaturmien tähden.

Laaja vuoristojärvi oli nähtävästi heittänyt kuohuhan ylt' ympäri, sillä joka ikkunassa ja parvekkeilla riippui kirjavia verhoja, ja kaikkialta kurkisteli kasvoja.

Riemujuhla oli oleva pyhä, mutta vaikeata oli sanoa, että tuo tungos tuolla näytti juhlalliselta ja ylevältä. Siellä oli tyttöjä, jotka hotelleissa tanssivat tarantellaa, iloisia pikkutyttöjä, joiden vartalot juuri alkoivat pyöristyä aistillisen naisekkaiksi. Siellä oli taiteilijain malleja lyhyissä hameissa ja kirjavissa sukissa odotellen taiteilijoita, ja siellä oli kansan tyttöjä, tummat, itämaiset silmät hehkuen vallattomasti.

Oli siellä myöskin munkkeja mustissa, ruskeissa ja valkoisissa kaavuisissa, jokaisella suuri, muodoton sateenvarjo kädessä, ja tuolla oli vanha pappi, jolla oli vanhan akan kasvot, mutta hän oli auttamattoman ja epäsiistin näköinen, koska hänellä ei ollut ketään naista huolta pitämässä. Keikarimainen upseeri Italian armeijasta kulki sinisessä viitassaan ja tanakka rouva rinnallaan; vielä näkyi likainen jäätelöveden ja keltaisten papujen myyjä, sanomalehden myyjä huutaen »La Vera Roma», taskuvaras aimo »Trasteverinen» (roomalaisen »cockney'n») niskalla, herättäen kauhua ja vältellen poliiseja, ja joukko kerjäläisiä, eri lailla vaivaisia, kirkuen ja valitellen: »Antakaa penni Jumalan rakkauden tähden! Pyhän Neitsyen tähden! Kristuksen tähden! Ja Jumala teitä siunatkoon ja Madonna ja kaikki pyhät!»

Kaikkein viimeisenä tuossa kirjavassa joukossa oli muukalaisten laaja armeija, isolukuinen kuin tähdet taivaalla. Siellä oli englantilaisia, amerikalaisia, ranskalaisia, venäläisiä, espanjalaisia, jotka kaikki pitävät Roomaa taiteellisena leikkikenttänään ja tulevat katselemaan varsinkin uskonnollisia näytelmiä. Tuossa laajassa yleismaailmassa kuullaan kaikkia Europan kieliä, kaikkia englanninkielen vivahduksia, sievän punavalkoisen,

merimieshattuisen englantilaisen missin lepertämisestä iloisen, lyhythameisen, Baedeker kainalossa astuvan amerikalaisytytön kirkkaaseen ääneen.

Siellä oli kaikki, kaikki kielet, kaikki kansat, kaikki iät, itä ja länsi, menneisyys ja nykyisyys, kaikki oli kokoontunut ikuiseen kaupunkiin, joka syntyi maailman sydäimestä. Kansat nousevat ja laskevat, mutta ihmiskunta on ikuinen, ja tuo kauneuden ja voiman näytelmä taivaan hehkuvassa valossa — Pyhän Pietarin kirkko, kansa, Rooma, yhdessäpaikassa, yhtenä hetkenä — se oli kuin Jumalan kasvojen kirkas loiste.

II.

Poikia ja miehiä kiipeili kaikille mahdollisille kohopaikoille, ja eräs iloinen tyttönen, joka oli valloittanut korkean paikan obeliskin juurella, laverteli ystäväparvelle, joka kuunteli ohjaajansa puhetta.

»Niin, tuo on Vatikaani», sanoi ohjaaja, osoittaen neliskulmaista rakennusta kolonaadin takana, »ja paavin huoneusto on tuolla kolmannessa kerroksessa juuri Rafaelin loggian tasalla. Kardinaali-valtiosihteeri asui ennen alapuolella olevissa huoneissa, jonne päästään suuria portaita pitkin Damaskus-pihalta. Sieltä vie yksityiskäytävä paavin huoneustoon ja salakäytävä Pyhän Angelon linnaan.»

»Mitä — onko paavilla vielä salaisia käytäviä?»

»Ei — ei enää. Kun linna joutui kuninkaalle, suljettiin Vatikaanin käytävä. Ah, kaikki on muuttunut niiltä ajoilta! Paavi kävi ennen Pietarin kirkossa kardinaaliensa ja piispojensa ympäröimänä, ja rummut pärisivät ja kanuunat paukkuivat. Se on kaikki mennyttä nyt. Nykyinen paavi kyllä koettaa uudistaa entistä tilaa näennäisesti, mutta mitä hän voi tehdä? Bullassa, jossa riemujuhla julistetaan,

siinäkin hän valittaa ajallisen valtansa häviämistä, joka estää häntä uudistamasta pyhän kaupungin viehätystä.»

»Sanokaa hänelle, että tämä kaupunki on viehättävä juuri tämmöisenään», sanoi tyttö obeliskilla, »ja kun juhlatulitus alkaa...»

»Sanokaa, ystävä», kysyivät tytön vanhemmat, »tahtoisin että kertoisitte koko tämän puuhan ytimen. Rooma kuului paaville — eikö niin? Ja sitten italialaiset ottivat sen ja tekivät siitä Italian pääkaupungin — niinkö?»

»Juuri niin, ja siitä lähtien pyhä isä on ollut vankina Vatikaanissa, menen sinne kardinaalina ja tullen ulos ruumiina. Tänään paavi ensimmäisen kerran astuu jalkansa Rooman kaduille.»

»Taivas! Onko hän vanginpuvussa?»

»Lilian Martha! Etkö sinä ymmärrä tuon enempää? Ehkä sinä toivot näkeväsi hänet kahleissa, ja vaatteissa oljenkorsia vuoteesta kopissa? Paavi on kuningas ja hänellä on hovi — tämä oli vain kuvannollista puhetta.»

»Totta on, että paavi on hallitsija vielä, ja häntä ympäröi valtion virkamiehistö — kardinaalisihteeri, maggiordomo, seremoniamestari, hovimestari, poliisipäällikkö, sveitsiläinen kaarti, ylimyskaarti ja Palatinin kaarti sekä paavin kaarti, jotka asuvat puutarhassa ja vartioivat rajoja yöt ja päivät. Hän vastaanottaa myöskin aivan kuin ennen kardinaalisihteerin joka aamu kello 10, maggiordomon ensimmäisenä ja kolmantena perjantaina, seremoniamestarin kerran viikossa — paavin odotushuoneen seinällä on lista noista kaikista sekä päivä- ja tuntimäärät, jolloin vastaanotto tapahtuu.»

»Miksi siis — — — sanotte häntä vangiksi?»

»Vangiksi tosiaankin! Vangiksi, joka tuskin uskaltaa katsoa ikkunoistaan tälle torille syyskuun kahdentenkymmenentenä päivänä joutumatta joukon

solvaistavaksi. Ja taivas tiesi, mitä tapahtuu, kun hän uskaltaa tulla ulos tänään!»

»Pääni menee vallan sekaisin kaikesta tästä!»

Ulomman sotilasrivin takana oli asetettu useita vaunuja niin että niistä saattoi hyvästi nähdä juhlakulkuksen. Yhdessä istui eräs ranskalainen, rinta täynnä kunniamerkkejä. Hän oli verevä, teräväsilmainen soturi, jonka karkea tukka oli valkoinen. Hänen vaununsa vieressä seiso nuori tyypillinen roomalainen, hieno, moitteettomasti puettu, kalpea, alaleuka voimakas, silmät tummat ja valppaat, viikset ylöspäin kierretyt ja musta tukka lyhyeksi leikattu.

»Niin, niin», sanoi vanha ranskalainen. »Paljon vettä on vuotanut sillan alatse siitä saakka. Vapautta? Tarkoitatte kai vallattomuutta? Laki sallii kansan tehdä mitä tahansa näihin aikoihin. Syyttäköön itseänsä, jos he anovat ja lörpöttävät roskaa ja anastavat kaikki. Muuttunutko siitä ajasta? Roomako? Olette oikeassa, hyvä herra. Sepä ei ollutkaan siihen aikaan hävittävän armeijan käsissä, eikä sen valtiotulot menneet heidän turmeltuneisiin kukkaroihinsa. Kun Rooma kaatuu, kaatuu koko maailma, niin sanotaan, mutta muuttua se voi, ja tämä torikin on muuttunut. Pyhä virasto on paikoillaan, tuo keltainen rakennus tuolla, mutta tuo palatsi esimerkiksi — tuo, jonka parvekkeella on väkeä...»

Ranskalainen osoitti vankilan näköistä rakennusta torin etäisimmässä laidassa. Alaikkunat olivat rautaristikkojen suojaamat kuin häkit, ja portilla, jonka takaa pilkoitti vihreätä, seiso punaisen- ja ruskeankirjavaan livreaan puettu vartia, poimukas hattu päässä ja kädessä hopealla ja kullalla silattu sauva.

»Tiedättekö kenen palatsi tuo on?»

»Paroni Bonellin, joka on valtioneuvoston presidentti ja sisäasiain ministeri.»

»Aivan niin! Mutta tiedättekö, kenen se oli ennen?»

»Eikö se ollut englantilaisen Wolseyn oma siihen aikaan kun hän halusi paavinistuinta?»

»Minun aikoinani se oli paavin isän vanhan paroni Leonen oma.»

»Leone! Sehän on paavin sukunimi, eikö niin?»

»Niin on, ja vanha paroni oli pankkiiri ja raajarikko. Näin hänet kerran juuri tuolla ovella. Hän astui ulos vaunustaan käärittynä turkiksiin, ja tusina voimakkaita palvelijoita hääräili ja puuhaili hänen ympärillään. Herra paroni! Suvaitseeko teidän ylhäisyytenne astua? Toinen jalka hänellä oli jo haudassa, mutta kaikki hänen toiveensa keskittyivät hänen poikaansa. 'Pojastani, sanoi hän, 'tulee kerran Rooman rikkain mies, rikkaampi kuin kukaan noista Rooman prinsseistä, ja hänen oma syynsä on, ellei hänestä tule paavia'.»

»Hänestä on nyt tullut paavi.»

»Mutta ei sillä tavalla kuin isä arveli. Isän kuoltua hän myi kaikki, ja koska hänellä ei ollut ainoatakaan sukulaista, antoi hän joka pennin köyhille. Sillä lailla tuo vanha pankkiirin palatsi joutui Italian pääministerille — joka on uskoton Antikristuksen palvelija.»

»Paavi on siis hyvä ihminen, eikö niin?»

»Ihminen! Hän ei ole ihminen ollenkaan, hän on enkeli! Hänellä ei ole muuta kuin kaksi päämäärää elämässä — kirkon kunnia ja nousevan polven menestys. Hän antoi puolet omaisuudestaan kotien perustamiseksi köyhille pojille yli koko maailman. Pojat — ne ovat paavin heikkona kohtana! Kerro hänelle jotain liikuttavaa pienestä pojasta, niin hän sulaa paikalla.»

Nuoren roomalaisen katse harhaili pois ranskalaisesta jokseenkin huonoihin yhden hevosen vedettäviinrattaisiin, jotka juuri olivat saapuneet torille ja asettuneet vanhan, synkän palatsin varjoon. Niissä istui yksi ainoa mies

pehmeä musta hattu päässä. Hänellä ei ollut ainoatakaan kunniamerkkiä, mutta hänen saapumisensa herätti yleistä huomiota, ja kaikkien katseet kääntyivät häneen päin.

»Kuulkaa», sanoi vanha soturi, »kerron teille jotain, josta tunnetaan Pius kymmenennen, ja jos ihmiset puhuvat teille muuta, voitte vannoa, että he valehtelevat. Nimeni on De Raymond. Olin ennen kapteeni paavin zuaavijoukossa. Niin, hyvä herra, ja haavoituin samana päivänä kun italialaiset tunkivat Roomaan, eikä se haava ole koskaan parantunut. Vaimoni oli kotona Versaillesissa, ja kun hän sai sähkösanoman, että minä olin haavoittunut ja Rooma oli mennyt, hän tuli vuoteen omaksi, ja sinä samana päivänä meidän poikamme syntyi. Äiti kuoli, Jumala hänen sieluunsa armahtakoon, mutta ennen kuolemaansa hän kutsui papin, joka risti lapsen.»

Nuori roomalainen tuskin kuunteli ollenkaan. Hänen katseensa oli kiintynyt tuohon mieheen, jolla oli pehmeä musta hattu päässä, ja hän kuuli nimen »Davido Rossi», joka hymisi joukossa aivan kuin ensimmäinen aamutuuli merellä.

»Kaksikymmentä vuotta myöhemmin toivoin poikani pääsevän paavin ylimyskaartiin. Heillä tosin ei ole kuin sata frangia kuukaudessa, mutta kaksi heistä on aina pyhän isän läheisyydessä. Oli kolme paikkaa täytettävänä, mutta minä tulinkin päivää liian myöhään. 'Antakaa minun päästä itse pyhän isän puheille', sanoin. 'Ei maksa vaivaa', sanoi alasihteeri, 'paikat ovat täytetyt, ja pyhä isä pahastuu'. 'Antakaa minun kumminkin tavata hänet', pyysin, ja hän suostui. Mutta hän oli oikeassa — pyhä isä pahastui. 'Monsignor', sanoi hän, 'miksi ette ilmoittanut hänelle, että paikat jo ovat täytetyt?' 'Sen tein, teidän pyhyyttenne, mutta hän pyrki välttämättömästi itse puheillenne'. Silloin paavi punastui ja nousi antaakseen minulle merkin poistua. 'Odottakaa hetkinen, pyhä isä', sanoin minä. 'Muistatteko

kertomusta Phineaan vaimosta Samuelin kirjassa?’ ‘Mitä sitten?’ ‘Hän kutsui poikansa Ichabodiksi, sillä hänen isänsä oli kuollut tappelussa, ja samana päivänä oli Jumalan arkki kadotettu. Muistatteko mikä päivä tämä on, pyhä isä? Se on vuosipäivä siitä kun italialaiset tulivat Porta Pian kautta ja paavi kadotti pyhän kaupungin. Sinä päivänä minut haavoitettiin, ja se haava ei ole koskaan parantunut. Sinä päivänä myöskin poikani syntyi, ja hänen äitinsä, joka kuoli, kutsui hänet Ichabodiksi, sillä silloin vietiin Jumalan arkki ja hänen kunniansa hävisi Israelista’.»

»Ja mitä paavi vastasi?»

»Monsignor», sanoi hän, »pyyhkikää pois minkä nimen haluatte ja kirjoittakaa sijaan Ichabod de Raymond.»

Tulisen vanhan ranskalaisen kurkku kävi käheäksi, ja silmät vettyivät, mutta nuori roomalainen sanoi kuivasti:

»Tiedättekö sattumalta, kuka tuo on? Tuo mies vaunussa parvekkeen alla, joka on täynnä naisia? Onko se Davido Rossi?»

»Davido Rossi, anarkistiko?»

»Muutamat sanovat häntä anarkistiksi. Tunnetteko hänet?»

»En — en ollenkaan — en todellakaan — tunnen vain hänen kirjoituksiaan sanomalehdissä.»

»Niin, tietysti! Hänen kirjoituksistaan »*Koitossa*» puhutaan yli koko Europan, ja hän on varmaan yhtä hyvin tunnettu Pariisissa kuin Roomassa.»

»En tiedä mitään muuta miehestä kuin että hän on pyhän isän vihollinen.»

»Siitä huolimatta hän aikoo ojentaa anomuskirjan paaville tänä aamuna.»

»Mahdotonta!»

»Ettekö ole kuullut siitä? Nuo ovat hänen seuralaisiaan lippuineen ja merkkeineen.»

Hän osoitti työmiesriviä, joka oli järjestäytynyt vaunun ympäri kantaen lippuja, joissa näkyivät kirjoitukset »Garibaldi-klubi», »Mazzini-klubi», »Tasavaltainen yhdistys» ja »Ihmisten tasavalta».

»Teidän ystävänne Antikristus tuolla», hän osoitti sormellaan olkansa yli palatsia kohti, »on verottanut leivän voidakseen rakentaa uusia sotalaivoja, ja Rossi on noussut häntä vastaan. 'Verottakaa mitä muuta tahansa', sanoo hän, 'mutta elkkää verottako kansan elinehtoja. Se on periaatteellisesti väärin, se on käytännössä hirmuvaltaisuutta, ja sitä ei voi muuten vastustaa kuin puukolla'.»

»Hm! He näyttävät siltä, kuin heillä piilisi aika paljon puukkoja housuntaskuissa.»

»Kun hän sitten epäonnistui sanomalehdistössä, parlamentissa ja Kvirinaalissa, on hän tullut paavilta anomaan, että kirkko ryhtyisi vanhaan tehtäväänsä ja rupeisi sorrettujen ja sortajain välittäjäksi — sanalla sanoen asettuisi militarismia vastaan, joka yltyy koko Euroopassa, ja ehkäisisi siten pahimman ruton, mikä ikinä on kuluttanut ihmiskunnan elimiä siitä asti kuin pyhä Mikael pisti miekkansa tuppeen vanhan pyhän Angelon yli, muistattehan.»

»Se on mahdotonta!»

»Miksi?»

»Ketä vastaan paavin pitäisi protesteerata? Italian kuningasta vastaan, joka on ryöstänyt häneltä pyhän kaupungin! Olisi todellakin kaunista polvistua rosvon edessä, joka on teiltä kaikki ryöstänyt! Ja kenen pyynnöstä hänen pitäisi protesteerata? Pahimman vihollisensa! Huh!»

»Te väitätte siis yhä, että Davido Rossi on paavin vihollinen?»

»Hurjin vihollinen, mikä paavilla on koko maailmassa.»

III.

Ranskalaisen sotilaan tuomitsema henkilö näytti vallan viattomalta istuessaan kärryissään vanhan paroni Leonen synkän palatsin varjossa. Ensi silmäyksellä saattoi nähdä miehen, joka oli iältään hiukan yli kolmenkymmenen, pitkä, solakka, vähän kumara, kasvot kaidat ja parta ajettu, silmät suuret ja tummat ja hiukset mustat, peittäen pään lyhyeksi leikatuilla kiharoilla, jotka olivat melkein yhtä tiheät kuin afrikalaisella. Mutta toisella silmäyksellä saattoi huomata kaikki nuo omituisuudet, jotka vaikuttavat kansaan ja joita paitsi ei kukaan mies voi johtaa suurta liikettä.

Silmissä oli ilmettä ja salattua surumielisyyttä, ja ne näyttivät usein katselevan jotain tämän elämän ulkopuolella olevaa. Mutta niiden tummassa leimahduksessa oli myöskin voimaa, kun niiden katse kohtasi läheisiä esineitä. Värähtelevä suu ilmaisi hellyyttä ja tunnetta, mutta samalla varmuutta ja päättäväisyyttä, ja koko noiden ruskeiden kasvojen ilme, joka oli hiukan masentunut ja väsähtänyt, mutta ystävällinen ja inhimillinen, yhdessä väsyneen ja hellän hymyn kanssa osoitti, että tuolla miehellä oli suuri sydän, jossa osanotto ja ihmisyyys olivat hehkuvana tulena ja pelastuksen toivo palavana pensaana.

Heti Davido Rossin saavuttua syntyi värähtelevä liike kaikkialla, ja vähän väliä tuli ihmisiä puhuttelemaan häntä, jolloin väsynyt hymy pakottautui esiin kuluneille kasvoille, mutta sitten taas hiljalleen katosi. Hetkisen perästä, aivan kuin vähentääkseen tuota persoonallisen huomion tunnetta, hän otti kynän ja soikean paperiliuskareen ja alkoi kirjoittaa polvellaan.

Sillä välin tuo vilkassilmäinen liikkuva joukko hänen ympärillään, nuo sukkelat, ihmeelliset, kärsivälliset latinalaisen rodun edustajat — suuria lapsia, jommoisia Shakespeare rakasti — lyhensivät odotuksen ikävyyttä hyvänsävyisellä leikillä. Suuri pörhötukkainen,

koleaääninen olento astui esiin pullo kädessä ja tervehti tuota alaspäin kumartunutta päätä puoleksi nöyrästi, puoleksi tuttavallisesti ja kiipesi sitten ajurin viereen sekä alkoi syvällä bassoäänellä hullunkurista jäljittelemistä. Hän oli todella kansan lapsi, ja tuon julman pinnan alla sykähteli lapsen sydän. Ei voinut olla nauramatta, kun katsoi häneen, ja joukon riemu sekä hänen uskaliaat sukkeluutensa osoittivat, että hän oli kaikkien suosikki. Silloin tällöin vain alaskumartunut pää kohosi kirjoituksestaan, ja tyyni ääni varoitti:

»Bruno!»

Silloin pörhöinen pää kuskipenkillä käännähti ja laverteli anteeksi pyytäen sekä syöksyi taas kahden sekunnin perästä vielä vallattomimpaan leikkiin.

»Huh!» hän löi toisella kädellä otsaansa niskaan työnnetyn leveälierisen hatun alta ja ojensi toisella pulloaan. »Onpa nyt kuuma! Oi sinä hallituksen koira, kuinka kuuma nyt on. Otappa naukku, veljeni. Mitä seisookaan aapiskirjassa — kun köyhä mies auttaa toista köyhää miestä, silloin Jumala hymyilee. Nyt on hallitus verottanut suolan! Herra karabinieeri, ettekö tekisi minulle tuota kunniaa?» hän tarjosi pullonsa sotilaspoliisille. »Ettekö? Tietysti ette! Anteeksi herra, unohdin että vanha verenimijä katselee meitä», hän osoitti peukalollaan olkansa yli pääministerin palatsiin päin. »Taas anarkistijuonia! Koetettiin surmata poliisi! No vähätpä siitä, veli, me olemme Italian vientitavaraa, veli. Jospa hallitus olisi ensimmäinen meistä!»

»Bruno!»

»Anteeksi, herra. Eihän kieli luita riko! Kaikki hallitukset ovat huonoja, ja huonoin on paras. Katsokaapa noita neitosia tuolla parvekkeella. He eivät ajattele mitään muuta kuin kauniita hattujaan, siunatkoon heitä! Tuolla on pieni hohtokivi ja tähti. Jos se myytäisiin huutokaupalla, tuottaisi